

BÍRÁLAT ÉS PROGRAM

— Gondolatok a Debreceni Egyetemi Könyvtár útja a szocialista tudományos könyvtár megvalósítása felé c. kiadványról* —

Bírálat és program — jelzi a kiadvány alcíme a célkitűzést. Zárójelbe került ez a két szó a főcím alá, bizonyára a hivalkodást kerülendő, de a vállalkozás nemmes bátorsága így is szembetűnik. Mi készítette vajjon a debreceni egyetemi könyvtárosok munkaközösségét az önvizsgálódásra, időszerű-e most e téma? A téma időszerűsége, közérdekű volta hamar kiderül, már az első oldalakon felszínre kerül a szocialista könyvtár és közelebbről a szocialista tudományos könyvtár jelentős horderejű problematikája. Figyelmünket megragadó ez a fejtegetés, hisz köztudomású, milyen sovánnyá a mi irodalmunk ebben a tárgyban. Ez bizonyos elméleti elmaradottságunkra utal, vagy pedig arra talán, hogy kevés alkalmat ragadunk meg az összegzésre, arra, hogy mit akartunk, merre jutottunk, hol tartunk színvonalunkkal. A kezdeti botladozások voltak mestereink, útmutatóink. Olyan vezetők, akik a szovjet példa nyomán, sőt saját tanácsköztársasági tapasztalatukkal szabtak irányt. *Dienes László és Kőhalmi Béla* cikkei voltak az irányt mutatók. Többre kellene becsülnünk eligazító szavukat és tetteiket! Egyszer számadásra is össze kellene gyűlnünk. Biztosan állíthatjuk, hogy eddigi munkánkban nincs sok szégyelnlivaló. A köznapokon is ápoljuk szüntelenül munkánk szocialista csírait. Inkább az a féltő, hogy sokágú tevékenységünk szövevényei közt nem emeljük fel fejünket, hogy visszafelé, meg előre tekintsünk. Sokszor tanácstalanul tévelygünk a felvetődő kérdések sűrűjében, újra és újra visszatérő problémák köröznek körülöttünk, nincs elég biztonságos erőnk kitapintani munkánk félre nem érthető jegyeit. Itt van a kérdés: melyek az összetevői a szocialista könyvtári intézmény elveinek, mint érvényesülhet a gyakorlat próbája során a haladó jelleg? A kérdés nem indokolatlan, bár általánosságára hajlamos bárki, ki *Krupszkájá* könyve nyomán valamennyire ismeri *Lenin* kitűnő megjegyzéseit. Ám a válaszadás nehezebb, de igényességben többet ígérő, ha a kérdés egy bizonyos könyvtár típus, vagy egy konkrét könyvtár esetére utal.

Az egyetemi könyvtár típusának vizs-

gálata sok lehetőségre ad alapot. Itt a speciális funkció megadása a cél. Szolgáltatásaiban a tudományos igény dominál. De lehet-e egy tudományegyetem könyvtárának munkáját — különösen, ha vidéki város a székhelye — úgy differenciálni, hogy ne kísértse meg a sokrétű, sokágú, széles skálájú igények halma-garmada? Ma még hol van a fejlett könyvtári munkamegosztás, amely létrehozója lehet a vidéki könyvtárak szerves összefonódásának? Ma még csak célkitűzés a szocialista szervezettségnek az a foka, amelyen a differenciáltság és az integrálódás együtt hat a különböző rendeltetésű, és azonos hivatású könyvtárak munkakapcsolatában. Így egy tudományegyetem könyvtára — persze vidéken — felőlelni akarja szinte az összes ismeretágak könyvanyagát, nehezen szabhatja meg az olvasói körét, nincsen a könyvtári munkának olyan ága, sőt mozzanata, melyre ne kellene készen állania. Ilyen éppen a debreceni. (És talán még a szegedi, vagy ő még jobban, mert egyetemének állam- és jogtudományi kara is funkcionál.)

Már az eddigi gondolkör is azt bizonyítja, hogy nem lehet egy adott könyvtárat önmagában, környezetéből kiszakítottan megítélni, abban a tekintetben, vajon szocialista színvonalon működik-e. Részben a könyvtárügy egészének fejlettségi fokától, nagyobb részben annak az intézménynek szükségleteitől, amelynek ellátására elsőrenden hivatott, és végül a könyvtárosok — a társadalmi és konkrét igényt megragadó, a tudatosság színvonalára jutó — tetteitől függ a könyvtár szocialista jellege. A működési terület igényei azt mutatják meg, hogy az intézmény hatókörében élő és dolgozó emberi közösségekben mennyire munkálnak a társadalom mozgásának, az előrejutásnak erői. Ha egy egyetem kerete szabja meg a munka körét, az mérlegelendő, miként tör be a szocializmus termékenyítő ereje eszmei és gyakorlati síkon a felsőoktatás berkeibe. Az egyetemi könyvtár tudatosságának pedig az a mércéje, hogy mennyire ismeri fel fő hivatását, milyen fokú a munka hatása, van-e készsége saját erejét megítélni.

A debreceni Egyetemi Könyvtár megkísérli a válaszadást, és vitára bocsátja a

* Debrecen, 1960, (Debreceni Egyetemi Könyvtár házi soksz.) 68 l. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Közleményei. 22.

szocialista tudományos könyvtár problémakörében mozgó fejtegetését. A kísérleti sikerének ígérete rejlik a közreadott füzet oldalain. A legnagyobb reményeket az első három fejezet módszere kelti. *Csüry István* igazgató, az elvi gondolatok csomópontjainak felmutatása után mélyrehatóan boncolgatja a könyvtár fejlődésének főbb mozzanatait. Az elvi indítás első tíz oldala jelzi, mennyire fontos az elméleti tisztázás követelménye a szocialista könyvtár és a szocialista tudományos könyvtár témacsoportjaiban. E sorok jelei annak is, hogy a debreceni egyetemi könyvtár, amely eddig a könyvtári munkamódszerek egyik kísérleti műhelyeként élt a köztudatban, a jövőben egyre több szerepet követel az elméleti munka terén is. Erre persze inkább a füzet első része mutat. A könyvtári munka egyes ágaiban követendő célokat vázoló fejezetek érdeme az, hogy a különböző munkaterületekért felelős munkatársak felsorakoznak a szocialista tendenciák érvényesítéséért kiálló seregébe. E lapokon — több szerző munkájáról lévén szó — váltakozó színvonalú az elvi igény és általában kisebb erejű a bírálat célkitűzése, több a programadás. *Csüry István* referátuma szinte a tanulmányírás színvonalán veszi sorra az elért eredményeket. Elemző módszere, mellyel sokrétűen árnyalja az érdemi munka bonyolult összetevőit, alkalmat ad arra, hogy a sorok mögött felleljük a lényeget is.

A felszabadulás utáni fejlődésről adott rajz felidéri a könyvtár munkájának 1952-ben történt felülvizsgálását is. A felülvizsgáló bizottságban működő vezető szakembereink éppen a debreceni egyetemi könyvtárban tettek egy fontos megállapítást. „Bár könyvtáraink jó úton vannak ahhoz, hogy szocialista típusú könyvtárakká fejlődjenek, de nem tettek eleget ahhoz, hogy szocialista típusú *egyetemi könyvtárakká* legyenek. Pedig, ha ez a feladat nem nyomul döntő módon előtérbe a könyvtárak munkájában, akkor a múltnak e téren még mindig mutatkozó káros öröksége a jövőben is súlyos fejlődési zavarokat fog előidézni és előbb-utóbb gátolni fogja a könyvtárak nem egyetemi feladatait is.” Az akkori bírálat sokat segített, ezt a mostani tanulmány sem leplezi el. Mégis arra figyel fel az ember, hogy ez az újmutatás ma is újra időszerű. Aki ismeri a debreceni egyetemi könyvtár évi összefoglaló jelentéseit, tudja azt is, hogy a munka tartalmi elemzésének igénye az 1957-es évvel némi változásra mutat. Bár — az előző fejlődési szakasz jellemzése során — elhangzik egy korai megállapítás: „ebben az időben vált a debreceni

Egyetemi Könyvtár szocialista típusú könyvtárrá”, mégis itt jelentkezik az önkritikusabb hang is, a fejlődés hiányosságaira, a működés negatív tényezőire is ráirányul a figyelem. Ettől az időponttól kezdve erősödik újra az a szándék, hogy a tudományos könyvtári jellegét az egyetem igénye szerint érvényesítsék. *Csüry István* igazgató mostani gondolatébresztő fejtegetése a következő szavakkal zárul: „Miódön tehát a szocialista tudományos könyvtár megvalósításának lehetőségeit keressük, nem öncélú teoretizálás vezet bennünket, hanem társadalmunk élő szükségleteinek, korunk követelményeinek felmérése.”

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára 1960. október 20-án ankétot rendezett a szocialista tudományos könyvtár problémáinak megvitatására. Itt a szóbanforgó kiadvány az ankét előmunkálatainak eredményeként szerepelt. Nyilvános megvitatásra az első három fejezetet tűzték ki. A könyvtár munkatársai mellett megjelentek a debreceni egyetemek professzori karának képviselői, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának vezető munkatársai, az Országos Széchényi Könyvtár küldöttei, más fővárosi tudományos könyvtárosok is. Sajnálatos, hogy az ankét időpontja szinte egybeesett az egyetemi könyvtárigazgatók pécsi értekezletével, így éppen az egyetemi könyvtárak vezetői számára jelentett nehézséget a megjelenés.

Az ankét mondanivalóját e helyen csak röviden foglalhatjuk össze. A meghívott résztvevők felszólalásaiból egyöntetűen kiviláglott, hogy a debreceni egyetemi könyvtárosok kezdeményezése ösztönzést adott az egész könyvtári munka szocialista ismérveinek kutatására. A magas színvonalú tanácskozások iránti igény széles méreteire mutat — kissé paradox módon — az a vita során felötlő nézet, hogy egy más alkalom is keresendő e fontos kérdések közös megtárgyalására. A téma kereteinek szélesítése miatt így viszonylag kevesen merítették mondanivalójuk magvát a közrebocsátott referátumból. Talán akadálya volt a mélyreható és egyenletes sodrú vita kibontakozásának ismert vezető könyvtárosok távolmaradása is. A hozzászólók egy része mégis — a referátum jelölté utón haladva — sok értékes gondolattal gazdagította a közös értekezést. A főreferátum záró soraihoz csatlakozva többen is a társadalom élő szükségleteinek, korunk követelményeinek nézőpontja szerint fejtették ki nézetüket. A társadalom

gyors haladását jelző tények felismerése miatt nagy visszhangra találtak az oktatási reform könyvtári kihatásaira utaló javaslatok. Az a meggyőződés érlelődött meg a szocialista egyetemi könyvtári munkára törekvő részvevőkben, hogy a társadalom élő szükségletei a kultúra frontján manapság az oktatási irányelvek tömegméretű megjavítása során öltöttek testet. Az egyetemi könyvtárak csakis a felsőoktatási reform munkálataiba kapcsolódva tűzhetik ki céljaikat. A szocialista fejlődés feltételeként szabható meg az oktatási és könyvtári reformok összhangjára törekvés.

A debreceni egyetemi könyvtárosok fáradozása elismerésre talált. Ha az egyetemi funkció erősítésének és a tudományos könyvtári jelleg következetesebb kibontakoztatásának az igénye készíteti őket további erőfeszítésekre, a szocialista fejlődés útján nem állhat elő akadály, mert igaznak ítéljük a referátum egyik megállapítását: „Ha a tudományos könyvtár létének és rendeltetésének törvényeit felismeri és tudatosan érvényesíti mindennapi munkájában, ezzel megteremtette a szocialista könyvtárra fejlődés alapfeltételeit.”

Havasi Zoltán

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nyomtatott katalógusáról

Általános panasz, hogy a könyvtárak olvasói idegenkednek a cédulakatalógusok használatától. Különösen a városi könyvtárak olvasói kérik gyakran a könyvtárost, hogy adjon nekik könyv alakú katalógust, amit hazavihetnek. A *szentendrei járási könyvtár* adott is ki nyomtatott katalógust, amit nagy örömmel fogadtak az olvasók. Hírt adtunk már a *bácsalmási járási könyvtár* hasonló kezdeményezéséről.

A megoldást régóta kereste a Szabó Ervin könyvtár is. Az ideális megoldás, azaz minden egyes kerületi könyvtár számára külön-külön katalógus azok teljes anyagáról, rendkívül költséges lett volna, és talán nem is érte volna meg a fáradságot, mivel a leginkább keresett állomány túlnyomó része azonos az egyes könyvtárakban. Ez a mostani megoldás szinte Kolumbusz tojása. Egy csapásra megold két kérdést: egyrészt feltárja az olvasóknak a könyvtárak mindenütt megtalálható standard irodalmát, másrészt kalauzul szolgál a könyvtárak szakkatalógusaihoz, az ismeretterjesztő irodalom címei után megadva a szakszámot, útbaigazítást nyújt ahhoz, hogy hol keressen az érdeklődő a katalógusban ugyanahhoz a tárgyhoz további irodalmat. A könyv egyszerűen megfogalmazott bevezetője erre igen jó útmutatást is ad. (Kár, hogy a katalógus használatára vonatkozó módszertani plakát képe elég gyenge. Jobb lett volna a könyv számára külön, vonalas rajzot készíteni.) A katalógus tehát neveli az olvasókat a könyvtár cédulakatalógusainak használatára.

Az összeválogatást — tehát, hogy mi hiányzik a katalógusból — kár volna most bírálni, hiszen a szerkesztőket praktikus cél vezette. Azt az irodalmat

vették fel, ami általában minden könyvtárunkban megvan. A felvett irodalomnak a teljesség szempontjából való kiegészítése több csalódást, mint örömet okozott volna a használó olvasónak.

Csak helyeselni lehet a szerkesztőknek azt a törekvését, hogy az egyszerű olvasó számára könnyen kezelhető, jól áttekinthető jegyzéket adjanak. Ezért minden olyan adatot, amely könyvtárosok számára készült bibliográfiában vagy könyvtári cédulakatalógusban kötelező ugyan, de itt az olvasók tájékoztatása szempontjából nem fontos, elhagytak. (Pl. a cirillbetűt használó népek írói nevének transliterált alakja stb.)

Az ismeretterjesztő irodalom is gazdag gyűjteménnyel szerepel a tárgyalt kiadványban, élén bibliográfiákat is ad az olvasók további tájékoztatására. Bár nem szakemberek számára készült a katalógus, mégis „szépséghiba”, hogy ha már külön címet vett fel a szak- és külön címet az ajánló bibliográfiák számára, nem kellett volna a szakbibliográfiák közé ajánló bibliográfiákat helyezni, illetve jobb lett volna, ha ezek a bibliográfiák csak egy csoportba kerülnek.

A katalógus gyakorlati célokat követ. Emiatt gyakran olyan művet, amely lényegében a szépirodalom körébe tartozik, tárgya miatt az ismeretterjesztő anyaghoz visz át. (*Féja G.: Bölcsődala a Magyarországi szociográfiája szakban, Antal Gábor: Ordások c. könyve a társadalomtudomány szakban. Vagy pl. a Zene szakban: Barabás T.: Beethoven, Gál György Sándor: Hazám, hazám; az irodalom szakban: Dénes Zsófia: Akkor a hársak épp szerettek, Móricz V.: Apám regénye.*) Ez az eljárás ugyan vitatható, de ha azt az olvasószolgálati szempontot vesszük figyelembe, hogy regényes életrajzokon ke-